

Τι δουλειά έχει μια σφίγγα στο Βυζαντινό Μουσείο;

Το μυθικό αυτό ζώο εμφανίζεται συνήμως με κεφάλι γυναίκας, φτερά πουλιού, σώμα και πόδια λιονταριού. Μυστηριώδης και αινιγματική, η σφίγγα είναι γνωστή στον αρχαιοελληνικό κόσμο, άλλα και σε λαούς της Ανατολής, κυρίως ως σύμβολο της σοφίας και της δύναμης.

Στην αίθουσα της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου με τίτλο «**Λατρεία και τέχνη**» μπορείς να βρεις μια σφίγγα σε μαρμάρινη διακοσμημένη πλάκα του 12ου αιώνα μ.Χ. Δεν είναι μόνη της. Mazí με ένα όμοιο πλάσμα πλαισιώνουν ένα παράξενο δέντρο: το Δέντρο της Ζωής. Πρόκειται για ένα ακόμη σύμβολο που υπάρχει από τα αρχαία χρόνια σε διάφορους λαούς και σε διαφορετικές θρησκείες.

Το δέντρο, φυλλοβόλο ή αειμαλές, καρποφόρο ή μη, ριζωμένο στη γη, σε σύνδεση με το νερό, την πηγή της ζωής, απλώνει τα κλαδιά του προς τον ήλιο και τον ουρανό. Μέσα από την εμπειρία της καθημερινής ζωής μετασχηματίζεται σε σύμβολο της ίδιας της ζωής. Στη χριστιανική παράδοση το Δέντρο της Ζωής αναπτύσσεται στο κέντρο του Παραδείσου και συμβολίζει την αιώνια ζωή, την αθανασία. Κοντά του υπάρχει και το Δέντρο της Γνώσης, τους καρπούς του οποίου δοκίμασαν ο Αδάμ και η Εύα, παρά τη θεϊκή απαγόρευση.

Το Δέντρο της Ζωής

Το Δέντρο της Ζωής εμφανίζεται και σε άλλη μια μαρμάρινη πλάκα που εκτίθεται κοντά στην προηγούμενη και χρονολογείται τον 11ο-12ο αι.

Εδώ βρίσκεται ανάμεσα σε δύο αντικριστά **λιοντάρια** που μοιάζουν να θέλουν να γευτούν τους καρπούς του. Το λιοντάρι, το δυνατό άγριο ζώο, είχε αποκτήσει από τα αρχαία χρόνια τη συμβολική σημασία του φύλακα της πύλης, του θρόνου ή του τάφου. Στη χριστιανική εκδοχή του παραλληλίζεται συχνά με τον ίδιο τον Χριστό, που προφυλάσσει τον άνθρωπο και με τη σταύρωση και την ανάσταση του προσφέρει τη σωτηρία.

Δεν είναι τυχαίο πως παρόμοια θέματα, με αναφορές στην **αιώνια ζωή**, την αναγέννηση, την προστασία και σωτηρία του ανθρώπου, αναπτύσσονται σε συγκεκριμένα σημεία στα χριστιανικά μνημεία. Οι μαρμάρινες πλάκες που είδες ονομάζονται θωράκια. Τοποθετημένα στη σειρά και συνδεδεμένα μεταξύ τους με μικρές τετράπλευρες κολόνες, τους πεσσίσκους, σχημάτιζαν το τέμπλο, που χώριζε το ιερό από τον κυρίως χριστιανικό ναό.

Στην ίδια ενότητα της έκθεσης μπορείς να δεις και αυτό το θωράκιο με τον σταυρό.

Προέρχεται από τον ναό της Παναγίας

Κουλουρδούς στην Αθήνα και χρονολογείται τον 10ο αι. Πρόσεξε πώς από τη βάση του σταυρού φυτρώνουν κλαδιά με φύλλα. Για τον λόγο αυτόν ο σταυρός αυτού του είδους ονομάζεται

φυλλοφόρος. Χρησιμοποιείται συχνά από τον 6ο αι. με τον ίδιο συμβολισμό που έχει και το Δέντρο της Ζωής. Παραπέμπει, λοιπόν, στην και στη σωτηρία των ανθρώπων, χάρη στη θυσία του Χριστού πάνω στον σταυρό.

Προσπάθησε να εντοπίσεις το ίδιο θέμα

a) σε μία εικόνα

β) σε μία μαρμάρινη σαρκοφάγο του 11ου αι.

γ) σε δύο μαρμάρινα υπέρθυρα, στα κομμάτια αυτά δηλαδή που βρίσκονται πάνω από πόρτες ή παράθυρα

Μπορείς να σκεφτείς

γιατί συναντούμε παρόμοια διακοσμητικά θέματα σε εισόδους ναών, σε τέμπλα ή σε σαρκοφάγους;

Στο ένα από τα υπέρθυρα τον φυλλοφόρο σταυρό πλαισιώνουν δύο παράξενα μυθικά zώα που δεν έχεις ξαναδεί.

Το υπέρθυρο αυτό βρισκόταν κάποτε σε ένα κτήριο του 10ου αι. στην Αθήνα.

Αν θέλεις συμπλήρωσε στο σχέδιο αυτό που λείπει.

Στην ενότητα της έκθεσης με τίτλο «**Αττική: μια βυζαντινή επαρχία**» μπορείς να δεις ένα ακόμη υπέρθυρο που έχει παρόμοια ανάγλυφη διακόσμηση. Προέρχεται από τη Μονή Πετράκη στην Αθήνα και χρονολογείται στα τέλη του 10ου - αρχές 11ου αι.

Σημείωσε τα επιμέρους θέματα που αναγνωρίζεις:

.....
Στην περίπτωση αυτή, η σφίγγα εμφανίζεται χωρίς, ενώ από τους βλαστούς που φυτρώνουν στη βάση του κρέμονται και.....

Όπως διαπιστώνεις πρόκειται για έναν συνδυασμό θεμάτων, που όλα μαζί παραπέμπουν συμβολικά στην

Επιστρέφοντας προς την έξοδο, μπορείς να σταθείς στην ενότητα με τίτλο «**Η κρίσιμη καμπή**». Εκεί υπάρχουν δύο ακόμη θωράκια του 8ου αι. με ανάγλυφα Δέντρα της Ζωής.

Τα **συμβολικά δέντρα** που έχεις δει μέχρι τώρα νομίζεις ότι μοιάζουν ίσως με κάποια πραγματικά που έχεις δει και στη φύση;

Σε κάθε περίπτωση, το δέντρο, με αφετηρία τον πραγματικό κόσμο, γίνεται στα βυζαντινά χρόνια συνώνυμο της ζωής, συμβολική έκφραση της φύσης και της αέναης αναγέννησής της.

Το έντυπο αυτό εκδόθηκε με αφορμή τη συμμετοχή του ΒΧΜ στην εκστρατεία του Υπουργείου Πολιτισμού «Περιβάλλον και Πολιτισμός 2008: Το δέντρο της ζωής σε τέσσερις εποχές».

 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
BYZANTINO & ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Βασ. Σοφίας 22, 106 75 Αθήνα
Τηλ.: 210 72.11.027, 210 72.32.178, φαξ: 210 72.31883
e-mail: bma@byzantinemuseum.gr
Γραφείο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τηλ.: 210 72.31.985, e-mail: edu@byzantinemuseum.gr
url: www.byzantinemuseum.gr